

PAPER DETAILS

TITLE: 1995 SONRASI BÜTÇE UYGULAMALARINA ILISKIN HEDEF DENGELER VE BÜTÇESEL ESNEKLİK

AUTHORS: A Niyazi ÖZKER

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29946>

1995 SONRASI BÜTÇE UYGULAMALARINA İLİŞKİN HEDEF DENGELER VE BÜTÇESEL ESNEKLİK

A.Niyazi ÖZKER^(*)

Özet: 2001 yılı bütçe uygulama sürecindeki bütçe açıkları, dengesiz bütçe içeriğinden kaynaklanan 2002 yılı bütçe kompozisyonuna yönelik alternatif bir harcama fonksiyonu ortaya koymaktadır. Süregelen bütçe uygulama yıllarında bu olgu, hükümet harekâmları, para arzı ve monetizasyon gibi politika araçlarının kullanımıyla hükümete ilişkin amaçların nasıl başarılabileceğinin de kriterlerini somutlaştırmaktadır. Bu yüzden gelecekte bütçeleme sürecinde bütçe açıkları ek bütçe ödeme planlarından, konsolide iç borç ve mali hareketlerden ortaya çıktığında oluşabilecek daha geniş bütçe açıkları, hızlı büyümeye neden olmasının yanısıra, gelecek bütçe yüklerinin artmasına ilişkin daha yüksek bir faiz ve fiyat ödemelerine neden olacaktır.

Abstract: The budget deficits in 2001 budgeting process gives us an alternative interpretation of the expenditure function which from a constrained disequilibrium situation to 2002 the budget composition. In the current year, how the government aims would be achieved through the use of policy instrument such as government spending, money supply and monetization. So, in the next budgeting process if deficits arise from deliberate fiscal policy actions, consolidated domestic debt and budget expense plan then larger deficits will lead to more rapid growth of real output, but higher prices and higher interest rates on the next budget burdens.

I. Giriş

2002 yılı bütçesine ilişkin ekonomik tahminler ve özellikle kısa vadeli dalgalanmalar üzerinde bütçe politikalarının hedefi, oldukça hızlı değişebilen ekonomik konjonktür ve talep ayarlama politikalarıyla uyumlu bir süreci hedeflemesinin yanısıra, mevcut ve süregelen bütçe usul ve araçlarının yeterli ölçekte eylem olanağı sağlayıp sağlayamamasıyla da somutlaşmaktadır (Aysan, 2001: 22-23). Bütçe ve para politikalarının nihai etkileri, bu bazda kamu maliyesi hedefleriyle de ne derecede uyum sağladığı (Buchanan, 1997: 126-132) ve kamusal talep artış oranlarındaki dalgalanmalar açısından ek bütçe talepleriyle ne ölçüde örtüştüğünü de gündeme taşımaktadır (Cathcart, 1974: 170-172). Bu olgu, diğer bir açıdan 2002 yılı bütçesine ilişkin hedef dengenin yakalanmasında otomatik mali stabilizatörlerin esneklik uyumu ve kamusal harcama hacminin özel ve kamusal yatırım ile tüketim arasındaki optimal bölüşümün netleşebilmesini de sağlamaktadır. Ancak bir sonraki yıl bütçesine ilişkin amaçlarla, araçların ve hedef dengeler arasındaki bağının kaybolması, tüm genel ve katma bütçeli kuruluşlar bazında uygulamaya konulan program bütçenin 2000 ve 2001 yılından bu yana süregelen yapısıyla bütçesinin 2002 yılı uzantılarına yönelik program mantığının gerçekleştirilmesinde oldukça zor olan

^(*) Yrd.Doç.Dr.A.Niyazi Özker, Balıkesir Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

bir süreç başlatmıştır (Önder, 2001: 31-32). Bu bağlamda bütçesel esnekliğe yönelik uygulama sürecindeki ek ödemelerin artışı ve kullanımına ilişkin kamusal ölçek, optimal cari açıkların çok üstünde bazı uygulamalara konu olmuş; değişik kamusal hedefler arasında, bütçe gelirlerinin kısıtlılığı ve yetersizliğinden ötürü yapılan tercihler, politik kararların da etkisiyle bütçesel fayda-maliyet analizlerinin çok ötesine taşmıştır (Daniel, 1985: 127-134).

II. 2001 Yılı Bütçesine ilişkin Gerçekleşmeler ve Sapmalar

2002 yılı bütçe içeriğini düzenleyen 2001 yılı bütçe yaptırımlarında sıkı bütçe politikası hedeflerinden en önemli sapmanın, bir önceki yıldan devir alınan ve aynı hızla sürdürülmesi mümkün olmayan iç borç stoğunun nispi artış değerleri olmuş; 2001 yılı bütçesinde öncelikli bütçe kontrol unsuru olarak ağırlık kazanan bu olgu, tahminlerin de üzerinde 2001 Ağustos ayı sonu itibarıyla bir önceki yıla ilişkin % 46 oranında net bir artış trendi yaşanmıştır. Yine bu dönemde reel bütçe açıklarının artışına yönelik önemli göstergenin, toplam bütçe giderlerinin GSMH içerisindeki artış oranı olduğu açıkça izlenebilmektedir. Gerçekten toplam kamu giderleri olarak 1991 yılında GSMH'nin % 20,9 'u olan bu oran 1998 yılında % 29,2 'ye ve 2000 yılı sonunda yaklaşık 36,8 'e ulaşmış, bu harcamaların önemli bir kısmını da bütçedeki faiz giderleri oluşturmuştur.

Tablo 1: 2000 ve 2001 Yılı Konsolide Bütçe Dengeleri

	2000 Kasım	2001 Kasım	%
Harcamalar (Katrilyon TL.)	42.4	72.7	71.3
Faiz Dışı Harcama	22.5	33.2	47.5
I. Personel	9.0	13.5	49.3
II. Diğer Cari	2.5	3.5	38.4
III. Yatırım	1.9	3.1	63.4
IV. Transfer	29.0	52.7	81.5
1. Borç Faizi	20.0	39.5	98.1
2. Diğerleri	9.1	13.1	45.0
Gelirler	31.4	47.1	49.9
I. Vergi Gelirleri	24.6	36.0	46.1
II. Vergi Dışı Nor. Gel.	3.2	6.8	111.7
III. Özel Gel.+Fonlar	3.1	3.6	17.9
IV. Katma Bütçe Gel.	0.5	0.6	31.0
Bütçe Dengesi	-11.0	-25.6	132.4
Faiz Dışı Denge	9.0	14.0	56.0

Kaynak : Dış Ticaret Müsteşarlığı, Başlıca Ekonomik Göstergeler, Ekim-Aralık 2001, s.87

Tablo (1)'de toplam bütçe harcamaları 2001 yılına ilişkin değerlendirildiğinde, ağırlıklı olan *faiz harcamalarının* bir önceki yıla oranla artan dış ve iç borç yüküyle birlikte % 98.1 oranında yüksek bir artışa konu olduğu görülmektedir. Yine aynı yıllarda cari harcamalar bazında sıkı para ve maliye politikalarına rağmen personel harcamalarının bir önceki yıla ilişkin % 49.3 ve diğer cari harcamalarının da % 38.4 civarında gerçekleştiği izlenmiş; bunun yanı sıra reel sektörün canlandırılmasına yönelik yatırım harcamaları cari değer olarak % 63.4 oranında bir artışa konu olmasına rağmen reel olarak GSMH'da yaşanan enflasyonist sürecin de etkisiyle dikkate değer bir artış söz konusu olmamıştır.

2002 yılında hedeflenen büyüme oranının % 4 olarak öngörüldüğü düşünülürse, 2001 yılındaki % 8,5 civarında bir küçülmenin telafi edilmesi, önümüzdeki yıl bütçesinde önemli bir GSMH artışına yönelik yatırım harcamaları artışını da zorunlu kılmakta; dolayısıyla da artan borç ve faiz yükü dışında diğer harcama kalemlerinin, özellikle yatırım harcamalarının artışına ilişkin ek bütçe ödeneklerini optimal bütçesel esneklik limitlerinin ötesine taşıyacağı kaçınılmaz görünmektedir (Aysan, 2001: 23-24). Ancak diğer taraftan üretim ve kapasite kullanım olanaklarına baktığımızda 2002 yılı bütçe uygulama sürecinde bir büyüme trendine girileceği de görülmektedir.

2002 yılı bütçe denge hedeflerinde ek ödemeler ve toplam yıl sonu ödeneklerine ilişkin bütçe hedeflerini saptıran bir diğer çarpıcı olguda, enflasyon oranlarında olası bir düşme söz konusu olduğunda kamunun daha önceki borçların itfasına ilişkin ödemesi gereken reel faiz oranları yükünün artışıyla karşı karşıya kalmasıdır (Önder, 2001: 33).

İç borçlanma uygulamalarında sabit faizli uygulamaların ortalama % 16 olduğundan hareketle, hükümetin 2002 yılı büyüme hedeflerine yönelik enflasyon oranlarındaki bir artış trendini yaşaması kaçınılmaz görünmektedir (Aksu ve diğerleri, 2001: 49-50). Bu diğer bir ifadeyle 2002 yılında bütçe hedefleriyle ilgili etkinlik-maliyet analizlerinin reel kısıtlamaların dışına çıkabileceği (Cottrell, 1994: 590-602) ve kamu harcamalarında olumsuz sapmaların yaşanabileceği anlamına da gelmektedir (Croushore, Koot and Walker, 1990: 396-402).

2001 yılında gerçekleşen ve GSMH'nın % 15,1'ini oluşturan bütçe açığının, bütçe harcamalarındaki esneklik limitinin 2002 yılında ek ödenek ve yıl sonundaki ödenek toplamlarıyla aşılması durumunda -ki bu kuvvetle muhtemel- 2002 yılı GSMH değerlerinin % 16-18'i bulması kaçınılmaz görünmektedir. Ancak 2000 yılına ilişkin faiz dışı fazlanın GSMH'nın % 5,6 olduğunu düşündüğümüzde, 2001 yılı açısından bu oran % 7.2'ye ulaşmış, dolayısıyla da 2002 yılında gelir ve gider dengesini ortaya koyan faiz dışı bütçe açıklarının beklenenden daha az gerçekleşebileceği ihtimalini de açıkça hissettirmiştir (2001 Yılı Bütçe Gerekçesi, ss.27-30).

III. Kamu Harcamalarında Bütçesel Esneklik ve Konsolide Bütçe Ödenekleri

2002 yılı bütçe uygulamalarında kamu harcamalarının kısılmasına gerekçe oluşturacak oranda çarpıcı bir vergi daralması söz konusu olmasa bile, özellikle beyannameye tabi vergi gelirlerinde kamu harcamalarındaki esnekliği daraltacak reel bazda azalmaların söz konusu olabileceği beklentisi doğmuştur. Çünkü 2001 yılındaki ekonomik küçülme özellikle kurumlar bazında sektörel vergi yükünü daha da adaletsizleştirerek peşin alınan vergilerde daha az hissedilmesine rağmen toplam reel vergi yükünü kamu harcamaları esnekliklerini olumsuz etkileyecek şekilde (Park, 1997: 32-36) bir düşme trendine itmiştir (Bağlı, 2002: 69-70). Bu bağlamda 2002 yılı bütçesinde kamusal harcamalar bazında oluşması muhtemel düşük esnekliğin önemli bazı nedenlerini sıralamamız olanaklıdır.

- a) Devletçe yapılması hedeflenen mal ve hizmet alımına yönelik harcamaların çoğu zaman yaklaşık yarısını temsil eden savunma harcamaları, konjonktürle uyumlu ve güncel gelişmelerinde etkisiyle oldukça zor değişen kamusal harcama kalemleridir (Cuddington and Vinals, 1986: 16-118).
- b) Diğer taraftan 2002 yılı bütçe uygulamalarında değiştirilmesi optimal bir bütçe enekliliği politikasıyla gerçekleştirilebilecek sosyal karakterli (eğitim, sağlık, vb) harcamalar, bütçe tasarım sürecinde teorik olarak değiştirilerek yansıtılsa bile, önümüzdeki yıl bütçe uygulamalarında ek ödenekler ve ek bir bütçe ile artış trendinde çarpıcı bir azalışa konu olmayacaklardır (Erdem, 2001: 20-21). (Özellikle 2002 yılında gündeme gelecek bir erken seçim konusu bu konuda doğrudan etkili olabilecektir).
- c) Kamusal ekonominin etki ölçeğini kısa dönemli de olsa hedefleyen politikalar çerçevesinde (Hoover, 1988: 154-158) merkezi hükümetçe aktarılabilir ve kısa dönemde kısılması söz konusu olmayan harcamalar, ek ödenek ve ek bütçe ihtiyaçlarının şiddetle hissedilmesine gerekçe oluşturacaklardır. Tablo (2), ödeneklerin ekonomik ayırımına ilişkin farklılaştırılarak ifade edilmesiyle geçmiş yıllarda kamu tüzel kişileri bazında başlangıç ve yıl sonu ödeneklerindeki artışı göstermesi açısından çarpıcıdır.

Tablo 2: Ekonomik Ayrıma Göre Başlangıç, Yılsonu Ödenekleri ve Harcamaların Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı (%) (1996-2000)

	1996			1997			1998			1999			2000
z	B.Ö.	Y.Ö.	H.	B.Ö.	Y.Ö.	H.	B.Ö.	Y.Ö.	H.	B.Ö.	Y.Ö.	H.	B.Ö.
Cari	90,0	98,8	99,1	103,2	116,8	116,8	109,6	85,3	86,1	78,5	67,8	76,8	64,0
Personel	74,2	93,0	93,8	100,5	113,1	112,8	109,8	84,8	86,7	79,3	62,0	78,6	64,2
D.Cari	144,3	116,0	117,7	110,0	126,6	129,1	109,1	86,5	84,1	76,7	82,1	71,7	63,4
Yatırım	180,8	140,1	147,9	107,5	146,9	150,7	102,0	77,2	56,1	34,0	41,3	54,5	75,4
Transfer	220,2	145,5	148,1	63,2	90,8	91,0	156,8	101,3	104,0	91,2	87,1	84,2	75,5
Toplam	163,8	127,5	129,7	78,2	103,3	103,2	136,4	93,6	94,0	83,5	77,0	79,9	72,1

Kaynak : Maliye Bakanlığı. 2001 Yılı Bütçe Gerekçesi, Ankara: Ekim 2000, s.37.

Tablo (2)'de başlangıç ve yıl sonu ödeneklerinin faiz ödemeleriyle arttığı ve transfer ödemeleri kalemlerini özellikle başlangıç ödenekleriyle çarpıcı bir şekilde arttırıldığı tablodan izlenebilmektedir. Ancak bu durumun kamu sektörü yatırımlarına yönelik kamu tüzel kişiliklerine aktarılan miktarların bütçesel esneklik limitlerini iki katına yakın aştığını izlememizin yanısıra, personel harcamalarına ilişkin başlangıç ve yıl sonu ödenekleri de, bir önceki yıla oranla bütçe giderlerine yönelik esneklik limitlerini aşarak, adeta bir ek bağımsız bütçe gibi kaynak yaratılması ve aktarımına konu olmuştur.

- d) 2002 yılı bütçesi açısından geçmiş yıllara ilişkin şüphesiz kamu borçlarının itfasi söz konusu olacak, itfa planının ve borç hacminin değiştirilmesi söz konusu olmayacağı için de kamu harcamalarındaki bütçesel esneklik gereksinimi, bu yılda optimal bir bütçe politikası uygulamalarında hükümetin ciddi mali zorluklarla karşı karşıya gelmesine gerekçe oluşturabilecektir.
- e) Cari harcama programları kapsamında niteliğinden ötürü yatırımlara bağlı olmasına rağmen yüksek bir esneklikle bir sakınca oluşturmadan değiştirilebilecek gider kalemleri vardır. Örneğin, *Milli Savunma Bütçesi* içerisinde konut ve altyapı hizmetleri, değiştirilebilecek ve bütçesel esnekliği artıracak kalemler olarak irdelenebilir. Ancak görünen odur ki, 2002 yılı bütçesi personel giderleri gibi cari harcamalarda optimal bir esnekliğe ulaşma çabasının yanısıra, altyapı ve konut harcamaları gibi giderlerin de reel sektörün öncelikli beklentileri arasında kabul görmesinden ötürü, bu tür cari harcama programların hedeflediği bir bütçe esnekliğine ulaşılması, 2001 yılındaki ekonomimizdeki küçülmenin de etkisiyle oldukça zor görünmektedir (TİSK, 2001: 61-63). Diğer

tarafından sivil toplum gruplarının baskısı ve kamuoyundaki beklentileri de bu durumu daha da zorlaştırmakta, 2002 yılı gider bütçesinin olumsuz esnekliği ile başlangıç ödenekleri ve yıl sonu ödenekleri arasındaki limitin fazlasıyla aşılarak, yıl sonu içerisindeki ek bütçe ödenekleri bazında 2002 yılı bütçe hedeflerini zorlaması oldukça muhtemel görünmektedir (Önder, 2001: 34).

- f) 2002 yılı bütçesinde optimal bir esnekliği sınırlayarak uygulamada ek bütçe ödenekleriyle bütçe hedeflerini saptıran bir diğer olguda, şüphesiz sosyal güvenlik kurumlarının finansman açıklarının kapatılmasına ilişkin genel bütçeden bu kuruluşlara ve katma bütçeli kurumlara yapılan katkılar ve hazine yardımlarıdır. Çünkü sosyal güvenlik kurumlarının faturalı ödemeleri ve diğer uygulamalarına ilişkin ortaya çıkan finansman açıkları, bu tür hizmet gören kurumlara bütçeden yapılan transfer ödemeleriyle karşılanmaktadır. Hazine yardımları çıkarıldıktan sonra oluşan konsolide bütçe oranlarındaki artışlar bu bazda oldukça anlamlıdır.

Tablo 3: Genel, Katma, Konsolide Bütçe Başlangıç Ödenekleri
(1996-2000)

	1996	1997	1998	1999	2000
Genel Bütçe (GB)	3.500.989	6.237.921	14.749.475	27.063.656	46.588.341
Katma Bütçe (KB)	298.155	614.106	1.138.096	1.846.966	3.306.522
Toplam	3.799.144	6.852.027	15.887.571	28.910.622	49.894.863
Hazine Yardımı (HY) (-)	288.155	597.106	1.098.096	1.767.155	3.181.522
Konsolide Bütçe (KoB)	3.510.989	6.254.921	14.789.475	27.143.467	46.713.341
GB-HY/KoB (%)	91,5	90,2	92,3	93,2	92,9
KB/KoB (%)	8,5	9,8	7,7	6,8	7,1
HY:KB (%)	96,6	97,2	96,5	95,7	96,2

Kaynak : Maliye Bakanlığı, 2001 Yılı Bütçe Gerekisi, Ankara: Ekim 2000, s.33.

Tablo (3)'de katma bütçe miktarlarının özellikle 2000 yılı sonuna doğru yaklaşık üç kat gibi bir artışa konu olduğu görülmektedir. Diğer taraftan katma bütçe paylarının konsolide bütçe içerisindeki payında bir düşüş olmamasının aksine, küçük nispi değerlerle de olsa bir artış izlenmektedir. 2002 yılı bütçesinde cari harcamaların kısılmasına yönelik hedefler, katma bütçeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kurumlarına ayrılan paylarda belirgin bir kısma ve esnekliği hedeflese de, bu durumun yaratacağı sosyal huzursuzluk, süregelen bütçe politikalarında limitlerin aşılmasını kaçınılmaz kılabilir.

Diğer taraftan 25.08.1999 tarih 4447 sayılı yasayla hedeflenen *sosyal güvenlik reformu*, özellikle kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik prime esas kazanç sınırları ve emeklilik yaş sınırlarının yükseltilmesine ilişkin uygulamalarıyla, emekli aylıklarının TÜFE artışına endekslenmesi ve prim tahsilatının hızlandırılmasını öncelikle amaçlamış, buna ek bir uygulamayla da, 01.06.2000 tarihinden itibaren olmak üzere "*İşsizlik Sigortası*" uygulamasını başlatmıştır. Tüm bu ve bundan sonraki 04.10.2000 tarihli reforma yönelik

Kanun Hükmündeki Kararnameler ile ilgili düzenlemeler, 2001 ve 2002 yılı bütçelerine küçük de sayılsa çarpıcı bir yük getirmiş, ilgili yıllarda ek bütçe başlangıç ve yıl sonu ödeneklerinde çarpıcı artışlar yaratmıştır.

- g) 2002 yılı bütçesi hedeflerine yönelik esneklik limitlerini aşarak ek bütçe ödeneklerini yükselten önemli bir gider kalemi de, yıldan yıla kurumsal görev zararlarını bir sonraki yıl bütçelerine sürekli devreden “Kamu İktisadi Teşebbüsleri’dir”. 2002 yılı bütçe uygulamalarında KİT’lerin özkaynaklarının yetersizliği ve stok devir hızının düşüklüğü ve tabii ki özelleştirme uygulamalarının nispi başarısızlığıyla da bu kuruluşların bütçe üzerindeki finansman yükleri sürekli artarak, bir sonraki yıl bütçesinde önemli kamusal açıklara gerekçe oluşturmuştur. Bu durum 2002 yılı bütçesine ilişkin “Kamu Kesimi Borçlanma Gereği” ve “Bütçesel Nakit Gereksinimi” ölçeklerini, 2002 yılı GSMH hedefleri içerisinde nispi olarak artırarak bütçesel esneklik olgusunun anlamını yitirmesine gerekçe hazırlamış; tarımsal desteklemeler bazında tarımsal KİT’lerin 2001 yılındaki mevsim şartları ve fiyat politikalarından doğan görev zararları da 2002 yılı bütçe uygulamalarıyla telafi edilemeyecek bütçe açıklarına zemin oluşturmuştur.

IV. Sonuç

2002 yılı bütçesi denge hedeflerine ilişkin uygulamalar, geçmiş yıl bütçelerinden devir alınan ve reel artışlarda süreklilik gösteren bütçe açıklarıyla değerlendirildiğinde, 2002 yılı bütçesi “Kamu Kesimi Borçlanma Gereği’ne” ilişkin finansman yükünün daha da ağırlaşarak hissedilebileceği gerçeğini gündeme getirmekte, özellikle kamusal giderlerin optimal bir esneklik çerçevesinde uygulanabilirliği açısından ileriye yönelik pek de net olmayan mali bir perspektif oluşturmaktadır. Bu bağlamda 2002 yılındaki uygulama sürecinde devamlı artan bütçe nakit gereksinimlerine bağlı başlangıç ve yıl sonu ödeneklerindeki esneklik sınırlarını aşan transferler, itfa dönemleriyle de birlikte değerlendirildiğinde oldukça yüklü bir ek kamusal bütçeyi adeta kaçınılmaz kılacağı izlenimini vermektedir. Mali politikaların 2002 yılı uygulamalarında etkili bir gelir ve vergi reformu politikalarından uzak rasyonel olmayan yapısı, ölçüsüz ve populist politikaların da etkisiyle 2002 yılı bütçesini, reel sektör yatırımlarını önemli ölçüde etkilemeyen, ancak transfer ödemelerine yönelik harcamaların (borç faiz ödemeleri ağırlıklı) yine bir artış trendi yaşamasını kabul eden bütçe görüntüsü verebileceği şüphesini doğurmaktadır.

Gelinen bu noktada kamu cari açıkları açısından konsolide bütçe bazında oluşmuş kamu kesimi nakit finansman gereksinimi, 2000 yılı sonrası dönemde reel olarak artış göstermiş ve bu kamusal açık, özelleştirme

gelirlerindeki hedeflerle dengelenmeye çalışılmasına rağmen süreklilik göstermiştir. Bu olguda aynı döneme ilişkin para arzı ve parasal tabandaki aşırı gelişmenin öncelikli nedeni kabul edilerek 2001 yılı bütçesine yönelik monetizasyon hızını yükseltmiştir. Reel kamu açıklarının dolaylı da olsa enflasyonist bir politikayla sürdürülmesini gündeme getiren bu oluşum, Merkez Bankası kaynaklarının kullanılmasına ilişkin optimum bir denge ve bölüşüm zorluğunu, kontrol edilemeyen enflasyon oranlarıyla daha da hissettirmiş, kamu açıkları açısından bütçe dengelerine yönelik Merkez Bankası ağırlıklı uygulanabilir bir politika gereğini, öncelikli olarak ön plana çıkarmıştır.

Kaynaklar

- Aksu, Hayati ve diğerleri (2001), "Türkiye'de Bütçe Açıkları ile Nominal Reel Faiz Oranları İlişkileri: 1985-2000", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1-2, ss. 43-53.
- Aysan, Mustafa A. (2001), "Ekonominin Temel Göstergeleriyle 2001 Yılı Beklentileri", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 11, (Temmuz 2001), ss.20-25
- Buchanan, James M. (1997), "The Balanced Budget Amendment : Clarifing The Arguments", Public Choice, Vol. 90, No. 1-4, (March 1997), ss.117-138.
- Bağlı, Mehmet Selim (2002), "Sıcak Para ve Şubat Krizi: Nominal Programın Kaçınılmaz Reel Sonucu", Yüksek Denetleme Kurulu Dergisi, Yıl.1, Sayı. 1, ss.51-79.
- Cathcard, Charles D. (1974), "Monetary Dynamics, Growth, and The Efficiency of Inflationary Finance", Journal of Money, Credit and Banking, Vol. 6, No. 2, (Mayıs 1974), ss. 169-190.
- Cottrell, Allin (1994), "Post-Keynesian Monetary Economics", Cambridge Journal of Economics, Vol. 18, No. 6, (December 1994), ss. 587-605.
- Croushore, Dean D., Ronald S. Koat and David A. Walker (1990), "Economic Stability and The Government Deficit", Journal of Post Keynesian Economics, Vol. 12, No. 3, (Spring 1990), ss. 390-403.
- Cuddington, Jhon T. And Jose M. Vinds (1986), "Budget Deficits and The Current Account in The Presence of Classical Unemployment", The Economic Journal, Vol. 96, No. 381, (March 1986), ss. 101-119.
- Daniel, Betty C. (1985), "Monetary Autonomy and Exchange Rate Dynamics Under Currency Substitution", Journal of International Economics, Vol. 19, No. 2, (August 1985), ss. 119-139.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (2000), Başlıca Ekonomik Göstergeler Ekim-Aralık 2001, Ankara: Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Gen. Md.
- Erdem, Metin (2001), "Konsolide Bütçe Uygulamasında Gelişmeler", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 9, (Ocak 2001), ss.19-21.

- Hoover, Kevin D. (1988), "Money, Prices, and Finance in The New Monetary Economics", Oxford Economic Papers, Vol. 40, No. 1, (march 1988), ss. 150-167.
- Maliye Bakanlığı (2000), 2001 Yılı Bütçe Gerekçesi, Ankara: Ekim 2000.
- Önder, İzzettin (2001), "Bütçe Uygulaması ", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 12 (Ekim 2001), ss.31-34.
- Park, Sangkyun (1997), "The Relationship Between Government Financial Condition and Expected Tax Rates Reflected in Municipal Bond Yields", National Tax Journal , Vol. L., No. 1, (March 1997), ss. 23-38.
- TİSK, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (2001), Krizden Çıkış İçin Zorunlu İstikamet: Vergi ve Bürokrasi Reformları, Yayın No: 210, (Ekim 2001).